РУМЪНСКИ ЕЗИК
самоучител в диалози

LIMBA ROMÂNĂ
pentru bulgari

издателство ГРАМА

“Румънски език-самоучител в диалози” съдържа основното от граматиката и лексиката на съвременния румънски език.

Граматичният материал е разработен в съпоставителен план с българския, а диалозите, третиращи теми от ежедневното общуване, са преведени. Предлаганият метод на обучение е олекотен и изчистен от излишна теоретическа обремененост и академични шаблони. Изложен достъпно и непринудено, учебникът е адресиран към широк кръг читатели, които желаят да изучават езика самостоятелно.

Румънски език -
самоучител в диалози

Първо издание

Автор: Марияна Чернева

Редактор-консултант: Румяна Лютакова
Художник: Красимир Коцев

Печат: АБАГАР" АД - В. Търново
Формат: 60/84/16
Печатни коли: 20

ISBN 978-954-8805-81-0

© издателство "ГРАММА" - 2007

Предговор

Румънският език е част от групата на романските езици, заедно с френския, италианския, испанския, португалския и др. Той се говори в Румъния от близо 23 милиона души. Негова близка разновидност е молдовският - официален език в Република Молдова, с население около 4,5 милиона.

Румънският език е наследник на т.нар. дунавски латински и е единственият романски език, съхранен до днес в източната част на някогашната Римска империя. Същевременно се счита за част от балканския езиков съюз, тъй като носи специфични черти, характерни за балканските езици.

Извънредно силно е славянското влияние върху лексиката на румънския език и най-вече това на българския (преди всичко старо- и среднобългарски). В продължение на повече от шест столетия (IX – XVI в.) славянският (българският) е официален език на църквата и държавата в румънските княжества. С този факт, както и с активните контакти с езиците на съседните народи, се обяснява големият процент славянски думи в речниковия състав на румънския език.

Латинската азбука се приема в средата на XIX в., докогато в румънските земи се пише на кирилица. В Република Молдова латиницата е възприета през 1989 год.

От края на XVIII в. започва процес на т.нар. релатинизация (възстановяване латинския облик) на румънския, като в езика се въвеждат огромен брой заемки от романските езици и най-вече от френския. Този процес продължава и до днес, като в наши дни е силно изразено въздействието на английския.

В предложения на вашето внимание “Румънски език - самоучител в диалози” присъства съвременният разговорен език. Подбраните диалози и текстове са изцяло авторски, оригинални, живи и емоционални, изчистени от типичните за някои учебни помагала условност, сухота и еднообразие. Граматичните коментари са направени задълбочено, но разбираемо, богато илюстрирани с примери. Самоучителят е написан така, че да помогне на всеки, без предварителна подготовка по езика, да се ориентира лесно, правилно и за кратко време в езиковото многообразие от форми и структури, като ги усвоява в сравнителен план с българските.

Този курс няма претенции за изчерпателно и обстойно представяне на езика. Наученото от него ще бъде само началото на вашата подготовка, която може да разширите с четене на вестници, списания и книги, с помощта на речник, а комуникативните си умения да развиете в преките си контакти с говорещи румънски език.

Румяна Лютакова

Как да работим
със самоучителя

Учебният материал в “Румънски език-самоучител в диалози” е разделен на 11 урока. Всеки урок се състои от диалози и коментар. Диалозите обхващат различни аспекти от ежедневното общуване, а коментарът разглежда граматичните теми, които основно са застъпени в тях.

Методът, който ще изложим пред вас, не е догма, а творчески процес, който е в пряка зависимост от вашето мислене, въображение и езикова подготовка.

Самообучението започва от диалозите и завършва с тях, като задължително преминава през коментара към урока. Четете текстовете на румънски на глас внимателно, бавно, един по един, като се съобразявате с фонетичните правила и интонация в прослушания звукозапис. Стремете се да схванете смисъла на диалога без да поглеждате превода. Новите думи усвоявайте в контекста на фразата, но ги сравнявайте с речника, където глаголите са в инфинитив, съществителните имена в съответния им род единствено число, а прилагателните са в мъжки род единствено число.

Когато приключите с диалозите, прочетете задълбочено коментара, като се опитате да вникнете в граматичния проблем и да го осмислите с помощта на примерите. След това се върнете отново на диалозите, но този път ги четете, като отчитате новите си знания по граматика. Импровизирайте върху диалозите, като променяте глаголните времена, лицето и числото на глагола, числото на съществителните и прилагателните и се опитвате да обогатявате и

разнообразявате текста, добавяйки нови думи и изразни средства. Едва когато усвоите диалозите граматически и лексикално, се опитайте да ги преведете от български на румънски. Диалозите са преведени на български възможно най-буквално, за да ви улеснят при обратния превод. Само свободният превод от български на румънски език ще ви гарантира бъдещата способност да се изразявате. Преводът на глас на румънски е финалът на вашата подготовка. Ритъмът и бързината, с които напредвате, ще зависят от вашата езикова култура, мотивация, емоционално състояние, времето, с което разполагате и целите, които си поставяте.

Бъдете търпеливи и последователни, като се опитате да превърнете процеса на обучение в приятно занимание.

Марияна Чернева
Румяна Лютакова

РУМЪНСКА АЗБУКА

Румънската азбука се състои от двадесет и осем букви:

Буква	Наименование	Произношение
A, a	а	а
Ă, ă	ъ	ъ *(подобно на неударено българско* ***а****)*
Â, â	ъ	ъ *(затворено* ***ъ****)*
B, b	бе	б
C, c	че	к; ч
D, d	де	д
E, e	е	е
F, f	фе	ф
G, g	ге	г; дж
H, h	ха	х
I, i	и	и; ь
Î, î	ъ	ъ *(затворено* ***ъ****)*
J, j	же	ж
K, k	ка	к
L, l	ле	л
M, m	ме	м
N, n	не	н
O, o	о	о
P, p	пе	п
R, r	ре	р
S, s	се	с
Ş, ş	ше	ш
T, t	те	т
Ţ, ţ	це	ц
U, u	у	у
V, v	ве	в
X, x	икс	кс; гз
Z, z	зе	з

Правописът на румънския език има фонетичен характер, т.е. всяка дума се чете така, както се пише.

Забележки:

❶ В някои собствени имена и думи с чужд произход се срещат буквите:

w (dublu ve - дублу ве) - whisky,
q (chiu - кю) - Quebec,
y (i grec - и грек) - New York.

Те се произнасят както в съответния език.

❷ Буквите **â** и **î** имат еднаква стойност и се произнасят като затворено, задно ъ, което тук ще отбелязваме като ъ**.** Според новата правописна норма те се появяват в следните позиции:

- **î** - в начална, в крайна, както и при словообразуване с прибавяне на представки:
  încă, a cobor**î**, a re**î**ncepe;
- **â** - в средна позиция:
  c**â**nd, rom**â**n.

❸ Румънските графични съответствия на българските букви **я, ю, щ** (произнасяни като [йа], [йу], [шт]) са **ia, iu, şt**.

ПРОИЗНОШЕНИЕ

В румънския език, за разлика от българския, произношението на звуковете се извършва с по-отпуснатата долна челюст. Правилното румънско произношение е много важно, тъй като е свързано и с определени граматически функции.

ГЛАСНИ

Основната характеристика на румънските гласни, която ги отличава от българските, се състои в тяхната подчертана отвореност.

Румънските гласни не се редуцират (не потъмняват) в неударена позиция, т. е. тяхното звучене не се влияе от мястото на ударението.

➲ Румънската гласна **a** е силно отворена.

an	[ан]	година
fac	[фак]	правя
rac	[рак]	рак
atent	[атѐнт]	внимателен

➲ Гласната **ă** се произнася по-отворено и по-леко от българското **ъ**; тя може да се оприличи на българското **а** в неударена позиция (мас**а**).

apă	[àпъ]	вода
zăpadă	[зъпàдъ]	сняг
mamă	[мàмъ]	мама

➲ Гласната **î/â** се произнася със задна артикулация и по-затворено от българското **ъ**. Тя се доближава до руското **ы**, но е малко по-напрегната и по-кратка.

! За улеснение на читателя при транскрибирането на тази гласна на български език тя ще бъде подчертавана, за да се отличава произношението ѝ от това на **ă**.

România	[ром<u>ъ</u>нѝа]	Румъния
când	[к<u>ъ</u>нд]	кога
în	[<u>ъ</u>н]	в, във
încep	[<u>ъ</u>нчѐп]	започвам

➲ Гласната **е** в началото на думата се йотува (произнася се меко), но само при някои форми на личното местоимение и на глагола *съм* в сегашно и минало несвършено време. Тези форми ще бъдат специално отбелязвани.

➲ Единственият случай на пълна редукция на гласна е крайното **і** *(і final)* във финална позиция след съгласен звук. То всъщност не се произнася, а само смекчава съгласната, след която се намира.

За улеснение на читателя при транскрибирането на тази гласна на български език тя ще бъде предавана чрез буквата **ь**.

Bucureşti	[букурѐшт**ь**]	Букурещ
marți	[мàрц**ь**]	вторник
ieri	[йѐр**ь**]	вчера
nimeni	[нѝмен**ь**]	никой

Усвояването на произношението на крайното **і** е много важно, тъй като е свързано с определени граматически функции (разграничаване на множествено число при съществителни и прилагателни имена; разграничаване на 2 лице в единствено число при сегашно време на глагола)

bulgar	[булгàр]	българин	⇨
bulgari	[булгàрь]	българи	
alb	[алб]	бял	⇨
albi	[àлбь]	бели	
întreb	[ъ̂нтрѐб]	питам	⇨
întrebi	[ъ̂нтрѐбь]	питаш	

ПОЛУГЛАСНИ, ДИФТОНГИ, ТРИФТОНГИ

В румънския език има четири полугласни: [ĭ], [ŭ], [ĕ], [ŏ]. Полугласните не са същински гласни и не функционират самостоятелно. Те не могат да образуват сричка и не приемат ударение. Полугласните вземат участие в образуването на дифтонги и трифтонги (двугласни и тригласни) и се изписват графично със съответстващите за гласните букви.

Важно е да се запомни, че при произношението на дифтонгите и трифтонгите се чува изцяло пълната гласна, а полугласната се произнася бързо и наполовина.

В румънския език ясно се усеща разликата между произношението на дифтонгите **іа** и **еа**, понеже се запазва звученето на полугласните [і] и [ĕ]. Ето защо дифтонгът **еа** не бива да се свежда до българското **я**.

➢ **гласна + полугласна = дифтонг**

[аĭ] - ai - [ай]	➡	mai [май] (*месец*) май
[ăĭ] - ăi - [ъй]	➡	păi [пъй] ами
[âĭ] - âi - [ъ̂й]	➡	pâine [пъ̂йне] хляб
[оĭ] - oi - [ой]	➡	apoi [апòй] после
[uĭ] - ui - [уй]	➡	uite [ỳйте] виж, гледай
[еĭ] - ei - [ей]	➡	trei [трей] три
[іĭ] - ii - [ий]	➡	mii [мий] хиляди
[аŭ] - au - [аў]	➡	august [àўгуст] август

[ăŭ] - ău - [ъў] ➡ rău [ръў] лош
[âŭ] - âu - [ъ̂ў] ➡ grâu [гръ̂ў] жито, пшеница
[oŭ] - ou - [оў] ➡ metrou [метро̀ў] метро
[eŭ] - eu - [еў] ➡ leu [леў] лъв; лея
[iŭ] - iu - [иў] ➡ fiu [фиў] син

➢ **полугласна + гласна = дифтонг**

[ĕo] - eo - [ĕo] ➡ vreodată [врĕодѐтъ] някога, някой път
[ĭo] - io - [йо] ➡ iod [йод] йод
[ĕa] - ea - [ĕa] ➡ mea [мĕа] моя
[ĭa] - ia - [я] ➡ iată [я̀тъ] ето
[ĭe] - ie [йе] ➡ miel [мйѐл] агне
[ĭu] - iu - [ю] ➡ iute [ю̀те] лют; бърз
[ŏa] - oa [ŏa] ➡ poartă [пŏа̀ртъ] порта, врата
[ua] - ua - [ўа] ➡ ziua [зйу̀а] денят
[uă] - uă - [ўъ] ➡ ouă [о̀ўъ] яйца

➢ **полугласна + дифтонг = трифтонг**

[ĕaĭ] - eai - [ĕай] ➡ ceai [чĕай] чай
[ĕaŭ] - eau - [ĕаў] ➡ aveau [авĕа̀ў] имаха
[ĭaĭ] - iai - [яй] ➡ locuiai [локуйа̀й] (ти) живееше
[ĭaŭ] - iau - [яў] ➡ iau [яў] вземам
[ĭeĭ] - iei [йей] ➡ iei [йей] вземаш
[ŏaĭ] - oai - [ŏай] ➡ bulgăroaică [булгъроа̀йкъ] българка
[ĭŏa] - ioa - [йŏа] ➡ vioară [вйŏа̀ръ] цигулка

СЪГЛАСНИ

➲ Буквите **c** и **g** се четат по различен начин според тяхната позиция:

➢ **c** и **g** се произнасят съответно като [к] и [г]:

* пред съгласни, в края на думата и пред твърдите гласни (a, ă, â/î, o, u)

clopot	[кло̀пот]	камбана
pictură	[пиктỳръ]	живопис
mic	[мик]	малък
carte	[ка̀рте]	книга; карта
cât	[къ̂т]	колко
cu	[ку]	с, със
greu	[грѐў]	тежък, труден
lung	[лунг]	дълъг
gata	[га̀та]	готов
gât	[гъ̂т]	гърло
guvern	[гувѐрн]	правителство

* пред h, следвана от меките гласни (e, i)

cheie	[кѐйе]	ключ
ureche	[урѐке]	ухо
chiar	[кйа̀р]	дори; тъкмо
înghețată	[ъ̂нгецѐтъ]	сладолед
ghid	[гид]	екскурзовод
unghie	[ỳнгие]	нокът

➢ **c** и **g** се произнасят съответно като [ч] и [дж] пред меките гласни (e, i).

ce	[че]	какво
cine	[чйне]	кой
aici	[айчь]	тук
deget	[дѐджет]	пръст
inginer	[инджинѐр]	инженер
colegi	[колѐджь]	колеги

➲ Знакът **x** обозначава произношение като:

➢ [кс] пред съгласна, в началото, средата и края на думата

exclude	[ексклу̀де]	изключвам
axă	[а̀ксъ]	ос
pix	[пикс]	химикалка

➢ [гз] в началното *ex* пред гласна

exemplu	[егзѐмплу]	пример
examen	[егза̀мен]	изпит

➲ Произношението на румънските съгласни звукове не се различава съществено от това на българските със следните особености:

➢ Значима разлика представлява изговарянето на звучните съгласни в румънския език в края на думите: те запазват звучността си в сравнение с българския, където в тази позиция те се обеззвучават:

бълг.	друг	[друк]	
	боб	[боп]	
рум.	drag	[драг]	мил
	drac	[драк]	дявол
	bob	[боб]	зърно

➢ Съгласната [**l**] се изговаря по-меко отколкото в българския език. Произношението на **l** в румънски език наподобява произношението на **л** в българската дума ***л****имон*. Тази особеност няма да се отбелязва специално в транскрипцията, защо-то е общо правило. Правилното изговаряне на **l** е важно с оглед усвояването на автентичното румънско произношение.

copil	[копѝл]	дете
lac	[лак]	езеро

УДАРЕНИЕ

Ударението в румънския език има свободен характер, но във всяка дума то има своето определено място. Ето защо, думите трябва да се заучават с ударението, което понякога има смисловоразграничителна роля:

copii	[ко̀пии]	копия	⇨
copii	[копѝи]	деца	

Когато думата завършва на съгласна, в повечето случаи ударението пада върху последната сричка:

magazin	[магазѝн]	магазин
pantof	[пантѐф]	обувка
student	[студѐнт]	студент

Често словообразуващите наставки са носители на ударението:

ziar	[зиа̀р]	вестник	⇨
ziarist	[зиарѝст]	журналист	
sănătos	[сънътѐс]	здрав	⇨
sănătate	[сънъта̀те]	здраве	
a dormi	[а дормѝ]	спя	⇨
dormitor	[дормитѐр]	спалня	
a munci	[а мунчѝ]	работя	⇨
muncitor	[мунчитѐр]	работник	

prieten	[приѐтен]	приятел ⇨
prietenie	[приетенѝе]	приятелство

Представките в румънския език никога не са носители на ударение:

a face	[а фа̀че]	правя -
a reface	[а рефа̀че]	преправям

dulce	[дȕлче]	сладък -
a îndulci	[а ъ̑ндулчѝ]	подслаждам

dragoste	[дра̀госте]	любов
a se îndrăgosti	[а се ъ̑ндръгостѝ]	влюбвам се

Ударението не се отбелязва графично в румънския език.

ДИАЛОЗИ

1.

- Bună ziua!
- Bună ziua!
- Eu sunt Rodica Stănescu. Sunt ziaristă. Dumneavoastră cine sunteți?
- Eu sunt Dragoş Bălan, îmi pare bine. Sunt scriitor.
- Îmi pare bine de cunoştință.

- Добър ден!
- Добър ден!
- Аз съм Родика Стънеску. Журналистка съм. Вие кой сте?
- Аз съм Драгош Бълан, приятно ми е. Писател съм.
- Приятно ми е да се запознаем.

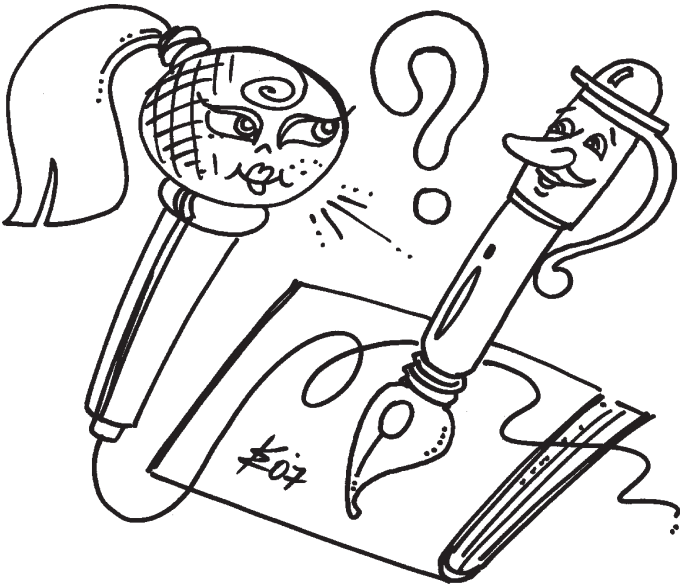

bună ziua [бу̀нъ зйу̀а] добър ден
ziaristă [зиарѝстъ] журналистка
Dumneavoastră [думнѐавоа̀стръ] Вие, Ваш
cine [чѝне] кой
Îmi pare bine [ъ̂мь па̀ре бѝне] приятно ми е
scriitor [скриито̀р] писател
cunoştință [куноштѝнцъ] запознанство; знание

Îmi pare bine de cunoştință! Приятно ми е да се запознаем!

2.

- Bună!
- Salut!
- Aceasta este sala trei?
- Nu. Aici este sala cinci.
- Suntem la etajul patru?
- Da.

- Здравей!
- Здрасти!
- Това зала 3 ли е?
- Не. Тук е зала 5.
- На четвъртия етаж ли сме?
- Да.

aceasta [ачѐàста] това
sală [сàлъ] зала
trei [трей] три
nu [ну] не
aici [айчь] тук
cinci [чѝнчь] пет
etaj [етàж] етаж

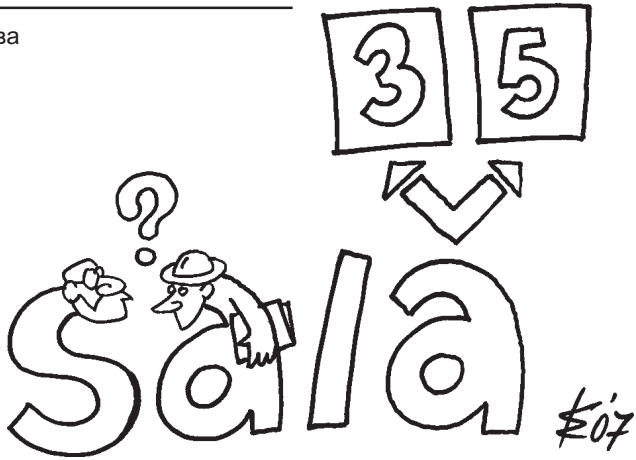

3.

- Bună seara, domnişoară!
- Bună seara!
- Eu sunt Hans Mayer.
Sunt din Germania.
Dar Dumneavoastră de unde sunteți?
- Îmi pare bine. Eu sunt Maria.
Sunt bulgăroiacă.
- De când sunteți în România?
- Sunt aici de două luni.
Sunt studentă.
- Cine este prietenul dumneavoastră?
- E Juan. El este din Spania.
- Este în excursie?
- Nu. E doctorand la Cluj. Noi suntem colegi.

- Добър вечер, госпожице!
- Добър вечер!
- Аз съм Ханс Майер.
От Германия съм.
А Вие откъде сте?
- Приятно ми е. Аз съм Мария.
Българка съм.
- Откога сте в Румъния?
- Тук съм от 2 месеца.
Студентка съм.
- Кой е Вашият приятел?
- Това е Хуан.Той е от Испания.
- На екскурзия ли е?
- Не. Докторант е в Клуж. Ние сме колеги.

Bună seara! [бу̀нъ сѐара] Добър вечер!
domnişoară [домнишо̆а̀ръ] госпожица
eu [йѐу] аз
din [дин] от
dar [дар] но; а *(във въпрос)*
de unde [де у̀нде] откъде
bulgăroaică [булгъро̆а̀йкъ] българка
de când [де къ̆нд] откога
lună [лу̀нъ] месец; луна
studentă [студѐнтъ] студентка
prieten [приѐтен] приятел
el [йел] той
în [ъ̆н] в, във
în excursie [ъ̆н екску̀рсие] на екскурзия
doctorand [докторà нд] докторант
la [ла] в, във
coleg [колѐг] колега
în + континенти, държави, области
la/în + градове

4.

- Sărut mâna!
- Bună ziua!
- Sunteți englezoaică?
- Da. Sunt din Londra.
- Sunteți singură?
- Nu. Sunt împreună cu soțul meu şi cu copii.
- Paşapoartele / Cărțile de identitate, vă rog.
- Poftiți.
- Mulțumesc. Unde mergeți?
- La Timişoara, apoi în Ungaria.
- Drum bun! La revedere!
- Mulțumesc. La revedere!

- Целувам Ви ръка!
- Добър ден!
- Англичанка ли сте?
- Да. От Лондон съм.
- Сама ли сте?
- Не. Заедно съм с моя съпруг и с децата.
- Паспортите / Личните карти, моля.
- Заповядайте.
- Благодаря. Къде отивате?
- В Тимишоара, после в Унгария.
- Приятно пътуване! Довиждане!
- Благодаря. Довиждане!

Sărut mâna! [съру мъ̲на] Целувам Ви ръка!
englezoaică [енглезо̀айкъ] англичанка
Londra [ло̀ндра] Лондон
împreună [ъ̲мпреу̀нъ] заедно
cu [ку] с, със
soț [соц] съпруг
meu [меў] мой
copil [копи̇л] дете
pașaport [пашапо̀рт] паспорт
carte de identitate [ка̀рте де идентита̀те] лична карта
poftiți [пофти̇ць] заповядайте
mulțumesc [мулцумѐск] благодаря
unde [у̀нде] къде; където
apoi [апо̀й] после
Drum bun! [друм бун] Приятно пътуване!, Приятен / лек / на добър път!
la revedere [ла реведѐре] довиждане

NOTA BENE

Cum salutăm?
Как поздравяваме?

При среща поздравяваме с:

Bună ziua!
Добър ден!

Bună dimineața!
Добро утро!

Bună seara!
Добър вечер!

Salut! / Servus!
Здрасти!

Bună!
Здравей!

При раздяла:

La revedere!
Довиждане!

Pe curând!
До скоро!

Pe mâine!
До утре!

Noapte bună!
Лека нощ!

Pa!
Чао!

Поздравът **Sărut mâna** *(букв. Целувам Ви ръка)* е често използван в Румъния. Изразът се използва, когато мъж поздравява дама или като израз на уважение към по-възрастен човек или към духовно лице.

5.

- Câți copii aveți?
- Doi.
- Ce sunt?
- Un băiețel şi o fetiță.
- Să vă trăiască!
- Mulțumesc.

- Колко деца имате?
- Две.
- Какви са?
- Момченце и момиченце.
- Да са Ви живи и здрави!
- Благодаря.

cât [къ̲т]
колко, колкото
doi [дой] две, два(ма)
ce [че] какво
un [ун] един *(вж. граматиката)*
o [о] една *(вж. граматиката)*

băiețel [бъйецѐл] момченце
fetiță [фетѝцъ] момиченце
Să vă trăiască! [съ въ тръйѝаскъ]
Да ви е живо и здраво!,
Да са ви живи и здрави!

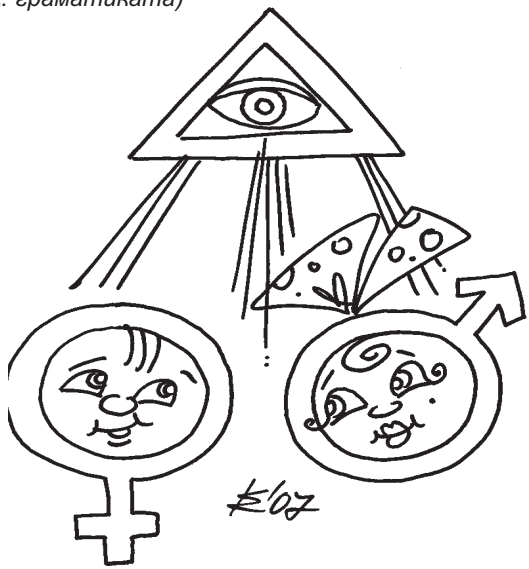

6.

- Florin nu este român?
- Ba da, este român.
- Dar soția lui?
Ea este franțuzoaică?
- Nu, ea este unguroaică, dar sora ei este căsătorită cu un francez.
- Este foarte complicat.

- Флорин не е ли румънец?
- Напротив, румънец е.
- А съпругата му?
Тя французойка ли е?
- Не, тя е унгарка, но нейната сестра е омъжена за французин.
- Много е сложно.

român [ромъ̑н] румънец; румънски
ba da [ба да] напротив
soție [соцѝе] съпруга
lui [луй] негов, -а, -о, -и
franțuzoaică [французо̑айкъ] французойка
unguroaică [унгуро̑айкъ] унгарка
dar [дар] но; обаче
soră [со̀ръ] сестра
ei [йей] неин,-а, -о,-и
căsătorită [късъторѝтъ] омъжена
francez [франчѐз] французин; френски
foarte [фо̑а̀рте] много
(пред прилагателни и наречия)
complicat [компликàт] сложен, заплетен

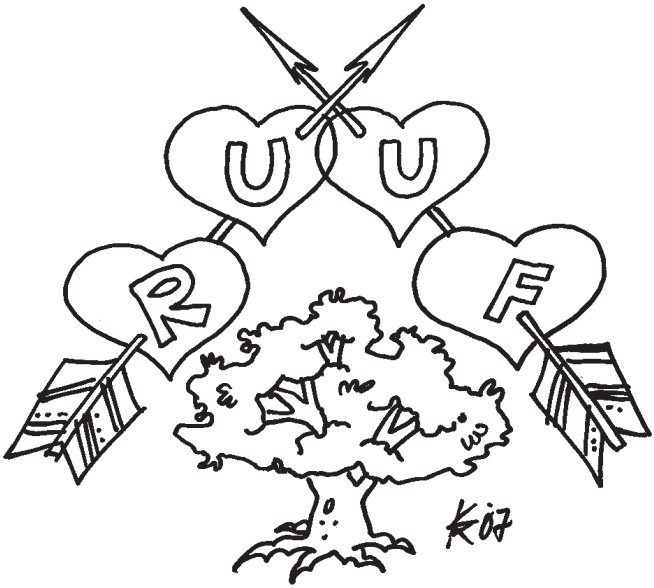

7.

- Unde este hotelul „Continental”? Este departe?
- Nu, e aproape.
- E lângă muzeu?
- Nu, este aproape de poştă.
- Bine. E un hotel mare?
- Da, e mare şi modern. O clădire frumoasă.
- Teatrul Național este în centru?
- Da, acolo este, lângă universitate.
- Ce este la stânga?
- La stânga este o cofetărie.

- Къде е хотел „Континентал”? Далече ли е?
- Не, близо е.
- До музея ли е?
- Не, близо до пощата е.
- Добре. Голям хотел ли е?
- Да, той е голям и модерен. Красива сграда.
- Националният театър в центъра ли е?
- Да, там е, до университета.
- Какво има вляво?
- Вляво има една сладкарница.

hotel [хотѐл] хотел
departe [депàрте] далече
aproape [апрŏàпе] близо, наблизо
lângă [лъ̑нгъ] до, край
muzeu [музѐў] музей
poştă [пòщъ] поща
bine [бѝне] добре, хубаво
mare [мàре] голям
modern [модѐрн] модерен
clădire [клъдѝре] сграда
frumos [фрумòс] красив
teatru [тĕàтру] театър
național [национàл] национален
centru [чѐнтру] център
acolo [акòло] там
universitate [университàте] университет
la stânga [ла стъ̑нга] вляво, наляво
cofetărie [кофетърѝе] сладкарница

8.

- Acesta este un dicționar?
- Nu, e manual.
- E un manual de limba română?
- Da şi este foarte interesant.
- Aceasta este o carte în limba bulgară. Şi ea e interesantă.
- Pixul este acolo?
- Da, e pe masă.
- Sub masă este o pisică?
- Nu, sub masă este un câine.

- Това речник ли е?
- Не, учебник е.
- Учебник по румънски език ли е?
- Да, и е много интересен.
- Това е една книга на български език. И тя е интересна.
- Химикалката там ли е?
- Да, на масата е.
- Под масата котка ли има?
- Не, под масата има куче.

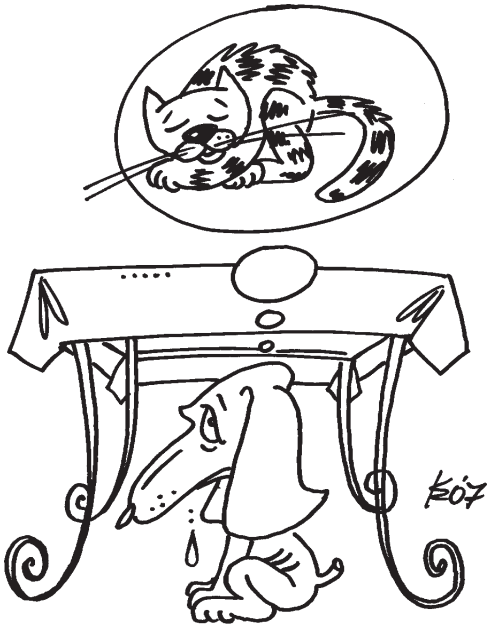

dicționar [дикционàр] речник
manual [манўàл] учебник
limbă [лѝмбъ] език
interesant [интересàнт] интересен
carte [кàрте] книга
bulgar [булгàр] българин; български
şi [ши] и
pix [пикс] химикалка
pe [пе] на, върху
masă [мàсъ] маса
sub [суб] под *(предлог)*
pisică [писѝкъ] котка
câine [къйне] куче

9.

- Câți participanți sunt în sală?
- Aproape doisprezece.
- Câți exact?
- Un moment! Aa! Sunt treisprezece.
- Este o diferență.
Deci sunt treisprezece.
- Câți sunt în hol?
- Unu.
- Numai unu?
- Da.

- Колко участника има в залата?
- Близо 12.
- Колко точно?
- Един момент! А-а! Тринайсет са.
- Има разлика.
Значи са 13.
- Колко са във фоайето?
- Един.
- Само един?
- Да.

participant [партичипѐнт] участник
aproape 2. близо, почти, около
exact [егзѐкт] точен; точно
moment [момѐнт] момент
diferență [диферѐнцъ] разлика
deci [дѐчь] значи, следователно
numai [нѝмай] само
hol [хол] фоайе, антре, коридор

10.

- Cât ulei este în sticlă?
- Un litru.
- Eşti sigur?
- Da, sunt sigur.
- Câte sticle sunt în dulap?
- Una.
- Nu sunt două?
- Nu, este numai o sticlă.

- Колко олио има в бутилката?
- Един литър.
- Сигурен ли си?
- Да, сигурен съм.
- Колко бутилки има в шкафа?
- Една.
- Не са ли две?
- Не, има само една бутилка.

ulei [улѐй] олио
sticlă [стѝклъ] бутилка, шише
sigur [сѝгур] сигурен; сигурно; разбира се
dulap [дулѐп] шкаф

КОМЕНТАР

Pronumele personal
Лично местоимение

Eu	[йеу]	аз
Tu	[ту]	ти
El	[йел]	той
Ea	[я]	тя
Noi	[ной]	ние
Voi	[вой]	вие
Dumneavoastră	[думнѐавŏастръ]	Вие *(учтива форма за ед.ч и мн.ч.)*
Ei	[йей]	те *(м.р.)*
Ele	[йѐле]	те *(ж.р. и ср.р.)*

Verbul *a fi*
Глаголът *съм*

➲ **Изявително наклонение. Сегашно време**

sunt	[сънт/сунт]	съм
eşti	[йѐщь]	си
este / e	[йѐсте]	е
suntem	[сънтѐм / сънтем / сунтѐм / сȕнтем]	сме
sunteți	[сънтѐць / сънтець / сунтѐць / сȕнтець]	сте
sunt	[сънт / сунт]	са

➢ Формите **sunt, suntem, sunteți** могат да се срещнат изписани и като: **sînt, sîntem, sînteți,** да се изговарят както с [ъ̲], така и с [у], или с различно ударение.

➢ Формата за 3 лице, ед.ч. **este** се изписва и изговаря още като **e** [йе].

➢ В простонародната реч формата **sunt** за 1 л. ед.ч и за 3 л. мн.ч. може да се изговаря съкратено (произнася се само първият звук):
Eu-**s** aici. [йеȕс айчь].

➲ Положителна форма

Eu **sunt** bulgar.	Аз съм българин.
Tu **eşti** student.	Ти си студент.
El **este** român.	Той е румънец.
Ea **este** din Grecia.	Тя е от Гърция.
Noi **suntem** în oraş.	Ние сме в града.
Voi **sunteți** din Sofia.	Вие сте от София.
Dumneavoastră **sunteți** aici.	Вие сте тук.
Ei **sunt** bulgari.	Те са българи.
Ele **sunt** românce.	Те са румънки.

➲ Отрицателна форма

Образува се с отрицателната частица **nu**, която винаги се поставя пред глагола.

Eu **nu sunt** bulgar.	Аз не съм българин.
Ea **nu e** din Grecia.	Тя не е от Гърция.
Noi **nu suntem** în oraş.	Ние не сме в града.
Nu sunt bulgari.	Не са българи.

➢ Отрицателната форма на глагола *съм* в 3 лице, ед.ч. се среща в следните варианти: **nu este** [ну йѐсте] (в книжовната реч); **nu e** [ну йе] (разговорно); **nu-i** [нуй] (просторечно).

➢ В румънския език, както и в българския, употребата на личното местоимение пред глагола не е задължителна.

Substantivul
Съществително име

В румънския език съществителните имена имат 3 рода - мъжки, женски и среден род.

В среден род могат да бъдат само съществителни, обозначаващи предмети. Към тази група не принадлежат названия на лица, животни и растения.

В настоящия самоучител съществителните от мъжки род ще бъдат обозначавани с *m.(masculin)*, от женски род с *f. (feminin)* и от среден род *с n. (neutru);* в единствено число - със *sg. (singular)*, а в множествено число - с *pl. (plural).*

❶ Мъжки род

➢ От мъжки род са:

* **имена на лица от мъжки пол**

dentist	[дентѝст]	зъболекар
bărbat	[бърбѐт]	мъж
elev	[елѐв]	ученик

* **имена на животни**

iepure	[йѐпуре]	заек
urs	[урс]	мечка

* **растения**

trandafir	[трандафѝр]	роза
castravete	[кастравѐте]	краставица
strugure	[стрѝгуре]	грозде
copac	[копѐк]	дърво
cireş	[чирѐш]	череша *(дърво)*

* **предмети**

perete	[перѐте]	стена
pantof	[пантѐф]	обувка
nasture	[нѐстуре]	копче

* **месеците на годината и др.**

➢ Съществителните от мъжки род окончават на:

* **-съгласна**

bărbat	[бърбѐт]	мъж
englez	[енглѐз]	англичанин
copil	[копѝл]	дете
pantof	[пантѐф]	обувка

* **-u [у] или [ў]**

membru	[мѐмбру]	член
fiu	[фиў]	син
ministru	[минѝстру]	министър
metru	[мѐтру]	метър

* **-e**

frate	[фра̀те]	брат
câine	[къ̀йне]	куче
munte	[му̀нте]	планина

* **-i [ь] или [й]**

ochi	[окь]	око
unchi	[ункь]	чичо, вуйчо
genunchi	[джену̀нкь]	коляно
pui	[пуй]	пиле; малкото на животно

Изключения:

-ă: tată	[та̀тъ]	баща, татко и др.

❷ Женски род

➢ От женски род са:

* **имена на лица от женски пол**

actriță	[актрѝцъ]	актриса
fată	[фа̀тъ]	момиче
studentă	[студѐнтъ]	студентка

* **имена на животни**

pisică	[писи̇̀къ]	котка
vacă	[ва̀къ]	крава
vulpe	[ву̀лпе]	лисица

* **плодове**

lămâie	[лъмъ̀йе]	лимон
pară	[па̀ръ]	круша

* **растения**

garoafă	[гарŏа̀фъ]	карамфил
varză	[ва̀рзъ]	зеле

* **страни и континенти**

Bulgaria	[булга̀риа]	България
România	[ромъ̀нѝа]	Румъния
Europa	[еўро̀па]	Европа
Africa	[а̀фрика]	Африка

* **абстрактни съществителни**

bucurie	[букурѝе]	радост

* **отглаголни съществителни / завършващи на -are, -ere, -ire, -âre**

întrebare	[ънтребàре]	въпрос
ieşire	[йешѝре]	изход

* **предмети от различно естество**

carne	[кàрне]	месо
masă	[мàсъ]	маса
cofetărie	[кофетърѝе]	сладкарница

➢ Съществителните от женски род окончават на:

* **-ă**

fată	[фàтъ]	момиче; дъщеря
casă	[кàсъ]	къща, дом; каса
maşină	[машѝнъ]	кола; машина
stradă	[стрàдъ]	улица

* **-e**

lume	[лу̀ме]	свят; хора
carte	[кàрте]	книга; карта
sănătate	[сънътàте]	здраве
sărbătoare	[сърбътŏàре]	празник

* **-ie**

familie	[фамѝлие]	семейство, фамилия
librărie	[либрърѝе]	книжарница
femeie	[фемѐйе]	жена
cheie	[кѐйе]	ключ

* **-ea, -a** [ĕà], [à]

stea	[стĕà]	звезда
cafea	[кафĕà]	кафе
reţea	[рецĕà]	мрежа
şosea	[шосĕà]	шосе
baclava	[баклавà]	баклава

Изключение:

zi	[зи]	ден

❸ Среден род

➢ От среден род са:

* **имена на неодушевени предмети от различно естество**

ziar	[зиàр]	вестник
avion	[авиòн]	самолет

* **абстрактни и видови понятия**

râs	[ръ̱с]	смях
animal	[анимàл]	животно

* **материи и материали**

sânge	[съ̱ндже]	кръв
fier	[фйèр]	желязо

* **някои хранителни продукти**

zahăr	[зàхър]	захар
unt	[унт]	масло

➢ Съществителните от среден род окончават на:

* **-съгласна**

dicționar	[дикционàр]	речник
sfat	[сфат]	съвет
scaun	[скàўн]	стол
oraş	[орàш]	град

* **-u** [у] или [ў]

teatru	[тĕàтру]	театър
exemplu	[егзèмплу]	пример
cadou	[кадòў]	подарък
birou	[бирòў]	бюро; офис; служба

* **-i** [ь], [й] или [и]

ceai	[чĕàй]	чай
război	[ръзбòй]	война
unghi	[ùнгъ]	ъгъл
taxi	[таксѝ]	такси

* **-iu**

exerciț**i**u	[егзерчѝцйу]	упражнение
fotoliu	[фото̀лйу]	кресло, фотьойл
fluviu	[флу̀вйу]	река *(плавателна)*

* **-e**

nume	[ну̀ме]	име
pronume	[прону̀ме]	местоимение
spate	[спа̀те]	гръб

Изключения:

cinema	[чинема̀]	кино
radio	[ра̀дио]	радио

Да обобщим:

В ед.ч. окончанието **-е** се среща при съществителни в трите рода; завършеците **-съгласна, -u, -i** са характерни за м.р и ср.р.; окончанието **-ă** е типично за ж.р.

Articolul nehotărât
Неопределителен член

Неопределителният член отделя предмета или лицето от групата, към която принадлежи. В румънския език неопределителният член се поставя пред съществителното и се изписва отделно от него.

➲	**Единствено число**

Неопределителният член в единствено число в румънския език съвпада по форма с числителните бройни и се превежда като *един, -а, -о* или не се превежда.

➢ **un** + същ. име от мъжки / среден род

un bărbat	[ун бърба̀т]	*(един)* мъж
un ziar	[ун зиа̀р]	*(един)* вестник

Pe masă este un manual.
На масата има *(един)* учебник.

➢ **o** + същ. име от женски род

o fată	[о фàтъ]	едно момиче
o casă	[о кàсъ]	една къща

Sub masă este o pisică.
Под масата има *(една)* котка.

➲	**Множествено число**

Неопределителният член няма форма за мн.ч. Пред съществителни от мн.ч. с тази функция може да се използва думата *nişte*.

➢ **nişte** + същ. име в мъжки, женски, среден род в мн. число

nişte bărbați	[нѝще бърбàць]	*(едни)* мъже
nişte fete	[нѝще фѐте]	*(едни)* момичета
nişte ziare	[нѝще зиàре]	*(едни)* вестници)

Nişte не се счита за типична форма на неопределителния член. Преводът с **едни** не е задължителен.

Nişte се употребява и със съществителни, които нямат мн.ч.:
În frigider este **nişte lapte**.
В хладилника има *(малко, някакво)* мляко.

Numeralele cardinale
Бройни числителни имена

➢ **0 -10**

1	unu	[ỳну], un + m./n.	5	cinci	[чѝнчь]
	una	[ỳна], o + f.	6	şase	[шàсе]
2	doi	[дòй] + m.	7	şapte	[шàпте]
	două	[доўъ] + f./n.	8	opt	[òпт]
3	trei	[трѐй]	9	nouă	[нòўъ]
4	patru	[пàтру]	10	zece	[зѐче]

➢ **11 - 19**

Моделът за образуване на числата от 11 до 19 е близък до този в българския език:

единайсет (един + на + десет) ⇨ unsprezece (un + spre + zece)

11	unsprezece	[ỳнспрезече]
12	doisprezece	[дȍйспрезече] + m.
	douăsprezece	[доўъспрезече]+ f./ n.
13	treisprezece	[трѐйспрезече]
14	paisprezece	[пàйспрезече]
15	cincisprezece	[чѝнспрезече]
16	şaisprezece	[шàйспрезече]
17	şaptesprezece	[шàптеспрезече]
18	optsprezece	[ȍптспрезече]
19	nouăsprezece	[нȍўъспрезече]

В говоримия език се използват следните съкратени форми на тези числителни:

11	unşpe	[ỳншпе]	15	cinşpe	[чѝншпе]
12	doişpe	[дȍйшпе]	16	şaişpe	[шàйшпе]
	douăşpe	[дȍўъшпе]	17	şapteşpe	[шàптешпе]
13	treişpe	[трѐйшпе]	18	opt(e)şpe	[ȍпт(е)шпе]
14	paişpe	[пàйшпе]	19	nouăşpe	[нȍўъшпе]

Бройните числителни в румънския език не се изменят по род с изключение на формите за 1, 2, 12.

- 1: За означаване на *1* + *съществително* се използват формите на неопределителния член - **un, o** (**un** bulgar, **o** bulgăroaică).
  При употреба без съществително име само бройното числително *1* има различни форми: **unu, una***:*
  Câte sticle sunt pe masă? - Una.
  Колко бутилки има на масата? - Една.
- 2, 12: **doi** bulgari, **două** bulgăroaice, **două** scaune; **doisprezece** români, **douăsprezece** române, **douăsprezece** scaune.

Cine, Ce, Cât
Кой, Какво, Колко

➲ **Cine** [чи̇не] Кой, Коя, Кои

Cine е въпросително местоимение, което се използва за задаване на въпрос само за лице.

Cine este el? / **Cine** este ea? / **Cine** sunt ei/ele?
Кой е той? / Коя е тя? / Кои са те?

➲ **Ce** [че] Какво; Какъв, -а, -о, -и

Ce е неизменяемо въпросително местоимение и прилагателно, което се отнася както за предмети, така и за лица.

Ce este acolo?
Какво има там?
Acolo este un parc.
Там има парк.
Ce este el?
Какъв е той?
El este medic.
Той е лекар.
El este italian.
Той е италианец.

➲ **Cât** [къ̲т] Колко

Cât е въпросително местоимение и прилагателно, което се изменя по род и число.

ед.ч.			мн.ч.		
cât	[къ̲т]	+ m./n.	câți	[къ̲ць]	+ m.
câtă	[къ̲тъ]	+ f.	câte	[къ̲те]	+ f./n.

Cât lapte este în frigider? *(n.)*
Колко мляко има в хладилника?
Câtă apă este în sticlă? *(f.)*
Колко вода има в бутилката?
Câți studenți sunt din Turcia? *(m.)*
Колко студента са от Турция?
Câte fete sunt aici? *(f.)*
Колко момичета са тук?

Ceva, Nimic, Cineva, Nimeni
Нещо, Нищо; Някой, Никой

➲ **ce? - ceva - nimic** какво? - нещо - нищо

Ce e în valiză? Este **ceva**?
Какво има в куфара? Има ли нещо?
Nu este **nimic**.
Няма нищо.

➲ **cine? - cineva - nimeni** кой? - някой - никой

Cine este acolo? E **cineva**?
Кой е там? Има ли някой?
Nu este **nimeni**.
Няма никой.

☑ **nimeni, nimic +** отрицателна форма на глагола.

Intonația
Интонация

❶ Съобщителните изречения се характеризират с низходяща интонация.
Suntem în centru. ↘
В центъра сме.
Maria este aici. ↘
Мария е тук.

Hotelul este ↗ foarte ↘ frumos ↘.
Хотелът е много хубав.

❷ Въпросителни изречения.

➢ Тъй като в румънския език отсъства въпросителна частица от типа на българското „ли”, общите въпроси (без въпросителна дума, изискващи отговор с да/не) се образуват само чрез промяна на интонацията от низходяща във възходяща:

Maria este aici ↗

Мария тук ли е?
Sunteți în centru ↗
В центъра ли сте?

➢ Въпросителните изречения с въпросителна дума (ce, cine, cât, când, unde, de când, de unde) завършват с низходяща интонация:

Cine este în sală? ↘
Кой е в залата?
Unde este Maria? ↘
Къде е Мария?